

Azért említem ezt, mert egy kicsit szemben áll azzal az eddigi elképzeléssel, hogy tulajdonképpen semmi sem történt ebben a fővárosi törvényhatósági bizottságban. Persze ez nem az egyéni szándékoktól függött, hanem azon társadalmi viszonyoknak és társadalmi mozgásoknak a következtében alakult így, amely éppen a huszas évek második felében, ebben az enyhébb, - időzjelben enyhébb - légkörben megvalósulhatott.

L. NAGY Zsuzsa válasza a hozzászólásokra:

A szekció elnöke nagyon megkönnyítette helyzetemet, mivel minden hozzászólást értékelt, kommentált. Így nekem nem sok feladatom maradt.

Legelőször is szeretném megköszönni türelmüket és főleg érdeklődésüket, amit úgy fogok föl, mint a korszak és a téma iránti érdeklődést. Nagyon örülök annak, hogy a hozzászólások igen sokirányúak voltak és így a községi politika, az urbanizációs elgondolások, a munkásmozgalom, a polgári radikálisok kérdésében kiszélesítették az előadást, pontosabbá tették Budapest helyének, súlyának kijelölését az ország politikai életében. Külföldi kollégáink viszont az összevetést már nemzetközivé tágitották.

Azt hiszem, valójában igen kevés olyan kérdés került szóba, amelyben tényleges ellentét vagy vita volna közöttünk. Talán leginkább arról volt szó, hogy igen sokszor ropant szűken, rövidre fogva kellett fogalmaznom és emiatt hiányérzet, sőt félreértés keletkezhetett. Nagyrészt ezt éreztem ki Dolmányos István hozzászólásából is, noha Bárczy István és a Bárczy-éra megítélésében felfogásunk különbözik. Ezért erre szeretnék röviden kitérni.

Teljesen egyetértek Dolmányos Istvánnal abban, hogy annak a városfejlesztő-városépítő szociális és kulturális politikának, amely tulajdonképpen 1906-tól bontakozott ki nagy lendülettel, természetesen meg volt az előzménye személyekben, művekben, kezdeményezésekben. Azonban úgy érzem, két dologban is ki kell tartásak a magam felfogása mellett. Így abban, hogy egy nagyobb korszakon belül mégiscsak önálló kis periódusnak tekintsem a Bárczy-korszakot azért, mert ha az előzményekkel, vagy méginkább a két világháború közötti idővel vetem össze, akkor mindenképpen azt kell megállapítanom, hogy anyagi befektetésekben, szellemiekben, koncepcióban, effektív alkotásban, akár a közművelődés területét veszem figyelembe, akár egyebeket, olyan egységesen és olyan széleskörűen nem alkotott városvezetés, mint ebben az időszakban.

Előadásomban nem volt mód arra, hogy ezekről részletesebben szóljak. Azonban úgy érzem, az önmagában véve is sokat mond, hogy milyen gárdával, szakemberekkel dolgozott a városvezetés, - s erre utaltam is.

A másik vita-pont magának Bárczynak megítélésével kapcsolatos. Semmiképpen sem érzem Bárczyt olyan figurának a város élén, akit a koalíciós kormány illetve annak politikai erői "mentettek át" a város élére. Akik Bárczyt leginkább akarták a város élén, azok elsősorban polgári, nagypolgári erők, liberális, radikális polgári körök, sőt, a szociáldemokrata munkásmozgalom volt. Dolmányos István ellenvetéseit nem éreztem kellően meggyőzőeknek, megalapozottaknak.

Ezzel összefüggésben azonban szeretnék utalni arra, amit mások is említettek, hogy részletesebb kifejtésben a városházi politikát, azon belül a liberális irányzatok, pártok helyét, felfogását, utját az egész áttekintett polgári korszakban árnyaltabban, sokrétűbben lehet és kell bemutatni.

Végülis azt hiszem, a feladat az volt, hogy számot adjunk egymásnak munkánkról és kitapintsuk azokat a további feladatokat, amelyeket meg kell oldanunk.

A magam számára nagyon hasznosnak és gondolatébresztőnek, munkára serkentőnek éreztem mindazt, amit a hozzászólók elmondtak, s azt hasznosítani is szeretném.

A MŰVELŐDÉS ÉS A KULTURÁLIS ÉLET ALAKULÁSA BUDAPESTEN
(1873-1945)

A Buda, Pest és Óbuda egyesítése és a felszabadulás között 1873-tól 1945-ig eltelt csaknem háromnegyed évszázad Budapest fejlődésében minden szempontból rendkívül jelentős korszak volt.

Budapest már a városegysítés időpontjában is Magyarország legnagyobb közlekedési csomópontja, legnagyobb áru-, hitel- és pénzpiaca, legnagyobb és legdifferenciáltabb ipari területi koncentrációja, - e bázison pedig Magyarországnak immár nemcsak legnépesebb, de egyben műszaki urbanizációját tekintve is legmodernebb, építészeti megjelenésében is legvárosiasabb városa. A rendkívül jelentős országos gazdasági központi funkciókat az ország adminisztratív-politikai központjának, a fővárosnak sajátos funkciói egészítik ki. Igy funkciói révén Budapest a magyarországi városfejlődésben már eleve olyan súlyra tett szert, mely korszakunkban is állandóan növekedni fog.

Jól fejezi ki ezt a város népességszámának emelkedése: az 1869-ben 280 ezernyi lakosság, tulnyomó részében bevándorlás eredményeképpen, 1910-ig 880 ezerre, 1930-ig 1 millióra nőtt fel; a várost körülvevő elővárosi övezetben, melyet 1949-ben majd jogilag is a fővároshoz fognak csatolni, ezen idő alatt a népességszám 21 ezerről (1869) 435 ezerre (1930) nő. Budapest népességére nézve 1869-ben Európának 16. városa, - 1930-ra a budapesti agglomeráció már az 5. helyen áll. S a társadalomszerkezetének egészét tekintve a feudális maradványok szívós konzerválódása által jellemzett Magyarországon Budapest társadalma kezdettől fogva a legtisztábban polgári szerkezetben rendeződik össze: olyanban azonban, melyet a középpolgári rétegek mindvégig viszonylagos gyengesége mellett erős kispolgári és alkalmazotti rétegek és a korszak folyamán egyre erősödő ipari proletáriátus, nagyipari munkásság jelenléte jellemez.

I.

Budapest kulturájában (a továbbiakban e fogalomkörhöz számítva természetesen a sajátlagosan tudományos és művészeti területeket is) a városfejlődés ilyen menete két vonatkozásban is éreztette hatását:

1. Egyrészt Budapest székhelyévé vált a kultura országos funkcióinak - elsősorban a kulturális élet egyes ágazatainak természetszerűen a fővárosba telepített, vagy ugyancsak természetszerűen maguktól is odatelepülő vezető intézményei révén, melyek az ágazat országosan legmagasabb, illetve hivatalosan legmagasabbnak elismert, az európai illetve a világszínvonalhoz igazodó színvonalát országos szinten hivatottak képviselni és közvetíteni. A továbbiakban ezt intézményes kulturának fogjuk nevezni, jóllehet tisztában vagyunk vele: e megjelölés nem teljesen fedi az általa jelölni kívánt fogalmat, (melyet társadalmi bázisa alapján elit kulturának is lehetne nevezni). E kultura eredetében és megjelenésében legjellegzetesebb vonását: intézményeken át történő, tudatos irányitottságát azonban mégis kifejezi.

Másrészt ugyanakkor Budapest színhelyévé válik egy, az intézményeken kívül, de azok áttételes befolyásától persze mégsem teljesen függetlenül alakuló, a kultura különböző ágazatainak e heterogén összetételű; eredetét, hagyományait tekintve, de a munkamegosztás fejlettsége folytán is igen erősen differenciálódott népességen átszűrt, elsősorban tömegjelenségeit; tehát a legszélesebb körű társadalmi befogadásra alkalmasnak bizonyult elemeket már korán szerves egységbe olvasztó sajátos, az egybeolvadás eredményeképpen sokban már önállóan is tekinthető nagyvárosi helyi kulturának is. Ezt a továbbiakban spontán kulturának fogjuk nevezni és jóllehet egészében ez sem fedi az általa jelölni kívánt fogalmat (melyet társadalmi bázisa alapján tömegkulturának is lehetne nevezni), e kultura eredetének és megjelenésének legjellegzetesebb vonását: a fentemlített vezető intézményeken kívül, a